

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 8, Autumn 2022, 133-156
Doi: 10.30465/CRTLS.2022.39705.2489

**Structural Evaluation of the Articles
in "Arabic Literature" Journal
Case Study of Abstracts and Articles from 1388 to 1398**

Hosein Kiani*

Shahla Jafari**

Abstract

Abstract and introduction are the most important parts of the articles among structural components. So, this study aims to consider abstracts and introductions from 71 articles in "Arabic Literature" journal from 1388-1389 by planned questionnaire on the base of structural evaluation of lectures. The procedure is the analysis of the synthetic content. Research findings show that in aim, statement of the problem, and keywords correspond with structural standards of scientific-studious articles, and from 1388 to 1398, they have structural weakness in history, procedure and question. Although, lectures from 1392 and after that have increased in these three indexes remarkably, but in frequency and the other components, they have not increased considerably. Since there are defects until 1398 in these indexes because of structural dispersion and lack of a specific pattern. Therefore, it's not possible to mention in which year articles have considered these components. This research after evaluating these two components has offered a conceptual pattern of

* Associate Professor in Arabic Language and Literature, Shiraz University, Iran, (Corresponding Author) hkyanee@shirazu.ac.ir

** PhD Student in Arabic Language and Literature, Shiraz University, Iran, sh.jafary90@gmail.com

Date received: 05/06/2022, Date of acceptance: 24/09/2022

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

۱۳۴ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸ آبان ۱۴۰۱

abstract structure and introduction of scientific-studious lectures in Arabic language and literature.

Keywords: Structural Evaluation of Article, Introduction Writing, Abstract Writing, Tehran University, "*Arabic Literature*" Journal.

پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
ماه‌نامه علمی (مقاله علمی - پژوهشی)، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱، ۱۳۵ - ۱۵۶

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب عربی» دانشگاه تهران مطالعه موردی چکیده‌ها و مقدمه‌ها از سال ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸

حسین کیانی*

شهلا جعفری**

چکیده

از میان مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌ها، چکیده و مقدمه مهم‌ترین بخش مقاله است که خواننده بر اساس آنها تصمیم به خواندن مقاله می‌گیرد. این پژوهش بر آن است تا با استفاده از پرسش‌نامه طراحی شده، چکیده‌ها و مقدمه‌های ۷۱ مقاله مجله «ادب عربی» را در بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ به روش تحلیل محتوای ترکیبی و بر اساس رویکرد ساختاری ارزیابی مقاله بررسی کند. یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که مقاله‌ها در شاخص‌های هدف، بیان مسأله و کلیدواژه با معیارهای ساختاری مقاله‌های علمی - پژوهشی مطابقت دارند و از سال ۸۸ تا ۹۱ در مؤلفه‌های پیشینه، روش و سؤال پژوهش، ضعف ساختاری دارند. گرچه مقاله‌ها از سال ۹۲ به بعد در این سه شاخص، روند روبه‌رشدی داشته‌اند؛ اما از نظر بسامد و در مقایسه با سایر مؤلفه‌ها این رشد چندان قابل توجه نیست؛ زیرا کاستی‌ها همچنان تا سال ۹۸ در شاخص‌های یاد شده به دلیل پراکندگی ساختاری و نبود الگوی مشخص، مشهود است؛ آنچنان که نمی‌توان با قاطعیت به سالی اشاره کرد که مقاله‌ها به طور کامل به این مؤلفه‌ها پرداخته باشند. در پایان این پژوهش، الگوی مفهومی

* دانشیار زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شیراز، ایران (نویسنده مسئول)، hkyanee@shirazu.ac.ir

** دانشجوی دکتری زبان و ادبیات عربی، دانشگاه شیراز، ایران، sh.jafary90@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۱۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۷/۰۲

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

۱۳۶ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

ساختار چکیده و مقدمه مقاله‌های علمی- پژوهشی زبان و ادبیات عربی پیشنهاد داده شده است.

کلیدواژه‌ها: ارزیابی ساختاری، چکیده نویسی، مقدمه نویسی، دانشگاه تهران، مجله ادب عربی.

۱. مقدمه

۱.۱ بیان مسئله

ارزیابی ساختاری مقاله‌ها فرآیندی اصولی جهت پیشبرد و توسعه دانش است که به سنجش عینی و هدفمند عناصر اصلی مقاله‌ها در چارچوبی منسجم و با اصول مشخص می‌پردازد. این امر سبب ایجاد توازن در پوشش ساختاری مقاله‌ها و غنای سطح کیفی آنها، ارتقای آگاهی علمی پژوهشگران در عرصه پژوهشی و در نهایت منجر به فرهنگ‌سازی نگارش ساختارمند برون‌دادهای پژوهشی می‌گردد. از آنجا که ساختار مقاله‌ها بیانگر قالب محتوایی آنها می‌باشد و بی‌توجهی نسبت به ساختار دقیق مقاله‌ها و رعایت نکردن ضابطه‌های اصولی آنها منجر به عدم ارائه درست محتوای مورد نیاز می‌شود؛ همچنین «وجه تمایز مقاله‌های علمی- پژوهشی نسبت به دیگر مقاله‌ها در پیروی کردن آنها از ساختار و چارچوب خاص می‌باشد» (Gastel, 2016: ۱۷۶).

برای دستیابی به ساختاری روشمند در نگارش مقاله، این پژوهش با طراحی پرسشنامه‌ای بر اساس مؤلفه‌های ارزیابی رویکرد ساختاری نگارش مقاله با سرشناسه‌های فرعی، ۷۱ مقاله مجله علمی- پژوهشی مجله «ادب عربی» دانشگاه تهران را در چکیده و مقدمه مورد سنجش و ارزیابی قرار داده تا ضمن بیان امتیازها و کاستی‌های آنها، چهارچوبی منسجم از ساختار و گام‌های لازم در نگارش علمی این دو عنصر ساختاری ارائه دهد.

چکیده و مقدمه مهمترین بخش مقاله است که خواننده بر اساس آنها تصمیم به خواندن مقاله می‌گیرد. با توجه به اینکه چکیده پوشش‌دهنده بخش‌های اصلی مقاله و دربردارنده پیام اصلی آن است و نقش مهمی در افزایش سرعت دسترسی به اطلاعات ایفا می‌کند، بنابراین ارزیابی چکیده‌ها بر اساس معیارها و اصول چکیده ساختاریافته اهمیت بسیاری دارد. مقدمه نیز بیانگر خط مشی پژوهش و به نوعی فضا‌سازی برای ورود به

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۳۷

گستره پژوهش است و «خواننده را به سوی متن مقاله می‌برد و یا از خواندن آن باز می‌دارد». (بابازاده اقدم و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۶)

انتشار مقاله‌های علمی- پژوهشی در دهه‌های اخیر رشد کمی قابل ملاحظه‌ای داشته است؛ اما از آنجا که این گونه مقاله‌ها اساسی‌ترین قالب انتقال دستاوردهای علمی به‌شمار می‌آیند، بنابراین به موازات افزایش کمی، ارزیابی کیفی مقاله‌ها نیز جهت ورود به مباحث کاربردی و استفاده بهینه از دانش علمی ضروری به نظر می‌رسد. زیرا «نگرش کمی‌نگر به مقوله تولید علم و دانش بدون برنامه راهبردی و ناظر به کاربرد، ثمره‌ای جز هدر دادن منابع مالی و انسانی و سطحی شدن معیارهای حقیقی تولید علم دربر نخواهد داشت». (راز و رضی، ۱۳۹۳: ۲۰۶) ارزیابی متون علمی و مقاله‌های دانشگاهی سبب شناسایی نقاط قوت، اصلاح کاستی‌های مباحث تخصصی و ارتقای مسائلی می‌شود که نیازمند نوآوری هستند. در این راستا یکی از مهم‌ترین برنامه‌های راهبردی جهت افزایش کیفیت مقاله‌ها و اثربخشی آنها، سنجش ساختار مقاله‌هاست.

۲.۱ هدف پژوهش

هدف از این مقاله ارزیابی چکیده و مقدمه مقاله‌های مجله «ادب عربی» در بازه زمانی (ده ساله) ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ و ارائه الگوی مفهومی این دو مولفه در مقاله‌های علمی پژوهشی عرصه زبان و ادبیات عربی است. این پژوهش بر آن است جهت تحقق بخشی از «اهداف چشم‌انداز برنامه ۱۴۰۴ که بر بکارگیری دستاوردهای علمی و دستیابی به توسعه علوم نوین و مفید متناسب با اولویت‌ها و نیازهای نسبی کشور و ایجاد ساختارها و فرآیندها برای رشد سریع در حوزه‌های علمی تأکید می‌ورزد» (نقشه جامع علمی کشور، ۱۳۸۹: ۱۲) الگوی منسجم ساختاری پیشنهاد شود.

۳.۱ پرسش‌های پژوهش

۱. وضعیت چکیده و مقدمه مقاله‌های مجله در بازه زمانی ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸ بر اساس معیارهای ارزیابی ساختاری چگونه است؟
۲. راهکارها و پیشنهادها جهت رسیدن به وضعیت مطلوب چیست؟

۴.۱ پیشنهاد

پژوهش‌هایی را که در گستره زبان و ادبیات عربی به ارزیابی مقاله‌های برخی از نشریه‌ها اهتمام ورزیده‌اند، می‌توان به دو گروه تقسیم کرد.

الف) گروه اول: پژوهش‌هایی که یک یا چند مقوله از اجزاء مقاله را بررسی کرده‌اند یا براساس موضوع، چندین مقاله را سنجیده‌اند.

ب) گروه دوم: پژوهش‌هایی است که به نقد و ارزیابی مقاله‌های یک مجله خاص پرداخته‌اند.

۱.۴.۱ گروه اول

عسکری (۱۳۸۹) در مقاله خویش دو مورد از مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌های علمی، پژوهشی زبان و ادبیات عربی کشور را ارزیابی و تحلیل کرده است؛ وی در بررسی موضوع پژوهش و عنوان مقاله‌ها، تکراری بودن موضوع و طولانی و مبهم بودن عنوان‌ها را از جمله کاستی‌های مقاله‌های چاپ شده در مجله‌های معتبر زبان و ادبیات عربی می‌داند و علت این امر را غفلت یا ناآگاهی نویسندگان از اصول روش تحقیق به شمار آورده است.

عسکری در پژوهشی دیگر (۱۳۹۰) با رویکردی مشابه پژوهش پیش‌گفته، مباحث فرعی و عنوان‌های داخلی بیش از ۸۰ مقاله علمی پژوهشی مجله معتبر زبان و ادبیات عربی را بررسی کرده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که نداشتن عنوان‌بندی داخلی، عناوین مبهم و تکراری از جمله ایرادهای اساسی مقاله‌ها می‌باشد.

پژوهش دیگر عسکری (۱۳۹۲) با پژوهش‌های پیش‌گفته‌ی ایشان در بررسی انتخاب موضوع و تنظیم عناوین فرعی هم‌پوشانی دارد و تفاوت آن با این پژوهش در انتخاب جامعه‌ی آماری است؛ به گونه‌ای که حوزه مقاله‌های تطبیقی چاپ شده در مشهورترین مجله‌های پژوهشی کشور را دربرمی‌گیرد. وی ضمن ارائه برخی از معیارهای روش پژوهش در ادبیات تطبیقی، مهم‌ترین کاستی‌های موجود را نداشتن نگاه تطبیقی در مرحله انتخاب موضوع و تنظیم عناوین فرعی معرفی کرده است.

کیانی و نظری (۱۳۹۵) تحلیل انتقادی اجزای اصلی ۸ مقاله علمی پژوهشی در موضوع سبک‌شناسی از سال ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ را محور کار خویش قرار داده‌اند و با روش تحلیل محتوای کمی و کیفی و از طریق پرسشنامه به بررسی معیارهای ارزیابی ساختار مقاله‌های

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۳۹

مذکور پرداخته‌اند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که بیشترین کاستی مقاله‌ها در مقدمه نمود یافته که مربوط به سؤال یا فرضیه، پیشینه و روش پژوهش، روش جمع‌آوری مواد پژوهش و تحلیل داده‌هاست.

۲.۴.۱ گروه دوم

میرزائی و همکارانش (۱۳۸۷) مقاله‌های شماره ۱ تا ۱۰ مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی را بررسی کردند و عنوان نامناسب، چکیده نارسا، نبود مسأله علمی و استناددادن به مقاله‌های علمی را از جمله ایرادهای مقاله‌ها به شمار آورده‌اند.

طاهری نیا و بخشی (۱۳۸۸) به ارزیابی کمی و کیفی مقاله‌های حوزه زبان و ادبیات عربی در ده مجله پژوهشی علوم انسانی در فاصله زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۶ پرداخته‌اند. نگارندگان مهم‌ترین کاستی مقاله‌ها را نداشتن عنوان علمی مناسب، چکیده مبهم، واژه‌های کلیدی نامناسب، نبود مسأله پژوهش و ضعف پیشینه نویسی معرفی کرده‌اند.

نامداری (۱۳۹۷) ساختار ۶ مقاله چاپ شده حوزه ادبیات معاصر در مجله ادب عربی دانشگاه تهران را بر اساس استانداردهای مقاله‌های علمی، پژوهشی مورد نقد و سنجش قرار داده است. وی استناد به منابع معتبر، انطباق محتوای اثر با عنوان و رویکرد انتقادی و تحلیل محور را از نقاط قوت مقاله‌ها و کلی بودن عنوان، ضعف کلیدواژه، نداشتن روش و هدف پژوهش در چکیده و نبود مقدمه اصولی (ضابطه‌مند) را از نقاط ضعف مقاله‌های این مجله دانسته است.

کیانی و جعفری (۱۳۹۸) به ارزیابی مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌های مجله «نقد ادب عربی» با روش تحلیل محتوای ترکیبی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که ساختار مقاله‌های علمی-پژوهشی در قسمت سؤال، پیشینه و روش پژوهش با معیارهای مقاله‌های علمی-پژوهشی مطابقت ندارد. نگارندگان دلیل این کاستی را بی‌توجهی به معیارهای ساختاری در آموزشهای دانشگاهی و نیز نبود الگوی جامع ساختاری مقاله‌های علمی-پژوهشی دانسته‌اند.

کیانی و رئیسی (۱۳۹۸) تعداد ۶۱ مقاله مجله «پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی» را به روش تحلیل محتوای کمی و بر اساس رویکرد ساختاری بررسی کردند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که ذکر هدف و روش پژوهش در چکیده و مقدمه، پیشینه

۱۴۰ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

پژوهش، مبانی نظری، نوآوری و روزآمدی منابع با معیارهای تعریف‌شده مقاله‌های پژوهشی هماهنگ نیست. نویسندگان دلیل این امر را در نبود روش یکسان جهت ارائه معیارهای نگارش مقاله‌های علمی، پژوهشی دانسته‌اند.

۳.۴.۱ تحلیل پیشینه پژوهش

نگاهی به پژوهش‌های گروه اول نشان می‌دهد که صرف‌نظر از پژوهش کیانی و نظری (۱۳۹۵) که اجزای اصلی مقاله‌ها را به روش کمی و کیفی و از طریق پرسشنامه تحلیل کرده‌اند، بقیه پژوهش‌ها عناوین اصلی یا فرعی مقاله‌ها را با جامعه آماری وسیع و به صورت متن پژوهانه و توصیفی بررسی کرده‌اند و نگارندگان در تحلیل و ارزیابی مقاله‌ها الگوی منسجم و رویکرد خاصی را مد نظر نداشته‌اند.

از مرور پیشینه پژوهش‌های گروه دوم می‌توان نتیجه گرفت که به جز پژوهش کیانی و جعفری (۱۳۹۸) بیشتر نویسندگان به تحلیل کمی و جنبه شکلی و گزارش آماری پرداخته و تعداد اندکی از مقاله‌ها را به منزله جامعه آماری انتخاب کرده‌اند؛ همچنین ابزار گردآوری داده‌های آنان به درستی مشخص نشده است. اما به طور کلی از آنجا که این پژوهش‌ها سرآغازی جهت ارزیابی و نقد مقاله‌ها به شمار می‌آیند، اهمیت دارند.

پژوهش حاضر جهت رفع خلأ پژوهشی پیشینه تحقیق گروه اول (کیانی و نظری) در مورد مقدمه و گروه دوم در زمینه چکیده نارسا (نبود چکیده رسا) و کاستی مقاله‌ها در شاخص‌های پیشینه، سؤال و روش پژوهش انجام شده است؛ بنابراین از لحاظ ارزیابی یک یا چند مقوله از اجزاء مقاله به پژوهش‌های گروه اول و از نظر بررسی مقاله‌های مجله، به پژوهش‌های گروه دوم شباهت دارد؛ اما صرف‌نظر از پژوهش قبلی نویسندگان (۱۳۹۸) از نظر روش پژوهش، رویکرد معیارهای ارزیابی مقاله‌ها و جامعه آماری با آنها متفاوت است؛ به گونه‌ای که ۷۱ مقاله مجله ادب عربی را در حوزه‌های موضوعی متفاوت و از دو جنبه چکیده و مقدمه، به روش تحلیل محتوای ترکیبی مورد ارزیابی ساختاری قرار داده است و در نهایت الگوی مفهومی ساختار این دو مؤلفه را ارائه نموده است.

۵.۱ روش پژوهش

روش پژوهش حاضر بر مبنای هدف، تحلیل محتواست که در این روش «محقق اقدام به شناخت مسأله و تعریف آن، نمونه‌گیری، گردآوری اطلاعات، تنظیم و طبقه‌بندی اطلاعات، تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری می‌نماید». (حافظ‌نیا، ۱۳۹۱: ۷۶ و ۷۷) بر مبنای پیشینه پژوهش، کاربردی- توسعه‌ای است؛ کاربردی از آن جهت که «از دانش موجود در حل مسأله علمی بهره می‌برد» (تولایی، ۱۳۹۳: ۱۱) و توسعه‌ای به دلیل آنکه به دنبال ارائه الگوی مفهومی و توسعه دانش ساختار آینده پژوهی مقاله‌های حوزه زبان و ادبیات عربی است. از نظر گردآوری داده‌ها مبتنی بر روش اسنادی- کتابخانه‌ای است و عمده‌ترین ابزار آن پرسشنامه است. از لحاظ تحلیل داده‌ها بر اساس روش ترکیبی (کمی و کیفی) انجام شده است که در پژوهش‌های علوم انسانی تحت عنوان زاویه‌بندی مطرح می‌شود و عبارت است از «تلفیق دو یا تعداد بیشتری از روش‌های تحلیلی یا رویکردهای پژوهشی در یک پژوهش واحد به منظور تحلیل یافته‌ها» (Kimchi, 1990: 364) همچنین این پژوهش با رویکرد ارزیابی ساختاری مقاله‌های علمی، پژوهشی صورت گرفته است که بر اساس این رویکرد «مقاله پژوهشی با توجه به ساختار مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا مشخص شود مقاله از معیارهای قاعده‌مند پیروی کرده است یا خیر» (فتاحی، ۱۳۹۸)

در این پژوهش ابتدا وضعیت ساختاری مقاله‌ها از طریق پرسشنامه بررسی، سپس اطلاعات به دست آمده با کمک نرم‌افزار اکسل به داده‌های کمی تبدیل شدند؛ اما از آنجا که با روش کمی به درستی نمی‌توان به تحلیل جامع و عمیق دست یافت؛ بنابراین جهت بررسی دقیق ساختار مقاله‌ها، سنجش ماهیت داده‌ها و نیز افزایش اطمینان به اطلاعات آماری، استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی نیز ضروری به نظر می‌رسد؛ زیرا «ستز روش کیفی سبب می‌شود تا دانش حاصل از مطالعات کمی در مورد پدیده‌ای خاص، عمیق تر و جامع تر حاصل شود». (Aguirre & Bolton, 2014: 280) لازم به ذکر است تحلیل داده‌های آماری به دو شیوه خرد (داخلی) و کلان (سالانه) انجام شده است.

پژوهش حاضر شامل ارزیابی ۷۱ مقاله علمی-پژوهشی چاپ شده در مجله «ادب عربی» در بازه زمانی سالهای ۱۳۸۸ (سال آغاز به کار مجله) تا ۱۳۹۸ می‌باشد. این پژوهش‌نامه دو فصلنامه است که سالانه در دو شماره منتشر می‌شود؛ گرچه در سال ۱۳۸۹

۱۴۲ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

بارگذاری و چاپ مقاله انجام نشده است؛ اما سال ۱۳۹۱ در ۴ شماره منتشر شده است. علت انتخاب بازه زمانی پیش‌گفته این است که تا زمان انتخاب جامعه آماری و حجم نمونه و نگارش مقاله کنونی فقط یک دوره از مقاله‌های سال ۱۳۹۹ منتشر شده بود و احتساب مقاله‌های این دوره، آشفتگی حجم نمونه و (بی‌نظمی) در ترتیب سیستماتیک مقاله‌ها را به دنبال داشت که این امر نیز به نوبه خود سبب می‌شد تا نتایج پژوهش به درستی قابل تعمیم بر جامعه آماری نباشد.

شمار کلی مقاله‌های این مجله ۲۸۴ عدد است؛ اما از آنجا که امکان ارزیابی این حجم از مقاله‌ها، محدودیت‌هایی به دنبال داشت، با استفاده از فرمول کوکران در نهایت ۷۱ مقاله به عنوان حجم نمونه انتخاب شد و به دلیل اینکه حجم نمونه‌ها در سراسر جامعه آماری (۲۸۴) به طور منظم پراکنده باشد، مقاله‌ها با استفاده از روش سیستماتیک انتخاب شدند. این روش «فاصله عددی نمونه را به طور ثابت مشخص می‌کند» (حافظ نیا، ۱۳۹۱: ۱۵۰)؛ بدین صورت که از تقسیم تعداد کل مقاله‌ها بر تعداد نمونه، عدد ثابت ۴ به دست آمد؛ یعنی فاصله بین مقاله‌های انتخابی در هر شماره، عدد ۴ است.

۱.۵.۱ ابزار پژوهش

این پژوهش با روش ترکیبی انجام پذیرفته است، بدین صورت که ابتدا

جهت مشخص شدن وضعیت ساختاری مقاله‌ها (با مطالعه مقاله‌ها) به جمع‌آوری اطلاعات کیفی پرداخته شد، سپس مرحله دوم (با کمک پرسشنامه) داده‌های کمی، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل شدند، آنگاه بر مبنای داده‌های کمی، تفسیر و تحلیل اطلاعات کیفی انجام شد (ر.ک: 32 : Ridenour&Newman:2008)؛

بنابراین در بخش کیفی، مطالعه اسنادی و در بخش کمی، پرسشنامه عمده‌ترین ابزار پژوهش حاضر می‌باشد.

پرسشنامه مذکور شامل شاخص‌های ارزیابی ساختاری مقاله‌های پژوهشی در دو مؤلفه چکیده و مقدمه می‌باشد که هر کدام از این دو مؤلفه، زیرمجموعه‌هایی دارند. برای هر یک از قسمت‌های چکیده و مقدمه خانه‌هایی بر اساس شاخص‌های تعریف شده، مشخص گردید. هر خانه شامل دو گزینه «دارد» و «ندارد» است که به صورت فهرست بازشونده قابلیت انتخاب دارد.

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۴۳

ابزار پژوهش جهت تضمین دقت علمی پژوهش بایستی از روایی لازم برخوردار باشد. رایج ترین روش اعتبار روایی ابزار پژوهش بر اساس روش اعتبار محتوا مشخص می‌شود؛ زیرا «روایی محتوایی بیانگر ارتباط ابزار پژوهش با ساختار مورد مطالعه می‌باشد» (Fitzpatrick, 1983:7) بنابراین تهیه کنندگان پرسشنامه پس از طراحی ساختار آن جهت اثربخشی و گسترش محتوای موضوعی مورد نظر تلاش کردند. بدین ترتیب پرسشنامه در اختیار شش نفر از استادان روش تحقیق در رشته زبان و ادبیات عربی، آموزش زبان انگلیسی، علوم تربیتی و علم اطلاعات و دانش‌شناسی قرار گرفت و پس از تأیید از طرف آنان در گروه عربی شورای بررسی متون و کتب علوم انسانی ارائه و پس از تصحیح ایرادهای شورا جهت ارزیابی ساختاری مقاله معرفی شد.

روش جمع‌آوری داده‌ها از طریق کدگذاری مقاله‌ها انجام شد که شامل سال نشر مقاله و شماره مجله می‌باشد؛ به عنوان نمونه (۱/۱۳۹۸) به مقاله‌ای اشاره دارد که در مجله شماره (۱) و در سال ۱۳۹۸ چاپ شده است. گردآوری داده‌ها به وسیله مطالعه دقیق مقاله‌ها و تکمیل پرسشنامه انجام شد. سپس داده‌های استخراج شده با کمک نرم‌افزار اکسل تحلیل آماری و در قالب نمودارها ارائه گردید. در ادامه داده‌های کیفی به وسیله داده‌های کمی تحلیل شدند. زیرا در پژوهش کمی از زبان علمی بیطرفانه استفاده می‌شود و نتایج پژوهش در قالب اعدادی بیان می‌شود که از قضاوت‌های ارزشی پژوهشگر به دور است؛ بنابراین ترکیب داده‌های کمی و اطلاعات کیفی درک و شناخت بهتری از مسأله تحقیق ارائه می‌دهد. (Bloch, 2014: 108؛ Asmit, 2003: 138)

۲. یافته‌های پژوهش

۱.۲ چکیده

چکیده مقاله بازتاب مطالب اساسی و جایگزین متن کامل مقاله است؛ به گونه‌ای که خواننده را از پویای کامل متن بی‌نیاز می‌سازد. «چکیده نویسی شامل یک رشته عملیات زنجیره‌ای است که طی آن ساختار و محتوای مدارک تحلیل و سپس با حفظ عمق معنا، به صورتی کوتاه‌تر تبیین می‌شود و مهم‌ترین هدف آن تجدید ساختار اطلاعات در مقیاس کوچک است» (نوروزی، ۱۳۸۸: ۲۸) با توجه به نقش چکیده در افزایش سرعت و دقت بازیابی اطلاعات و بهبود کارایی نمایه سازی مقاله‌ها، ارزیابی چکیده‌ها بر اساس معیارها و

۱۴۴ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

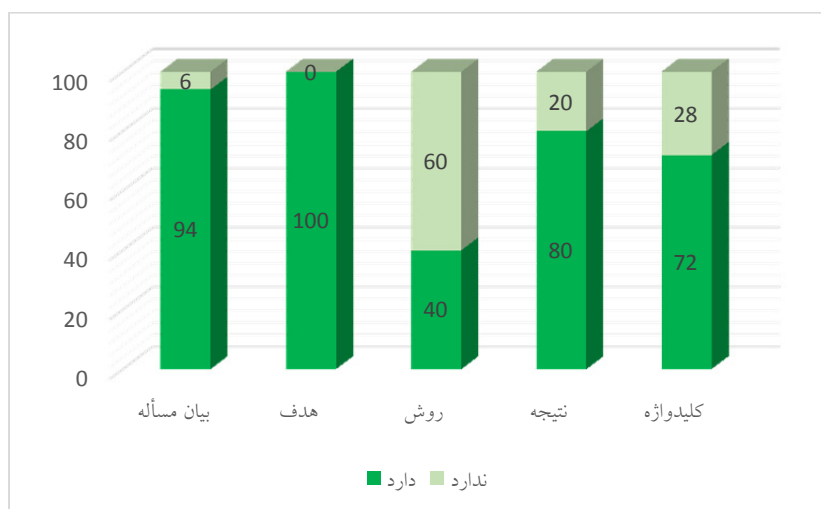
اصول چکیده ساختاریافته اهمیت بسیاری دارد. بدین ترتیب «چکیده باید متناسب با ساختار مقاله باشد و به خواننده در تصمیم‌گیری برای مطالعه متن کمک کند».
(منصوریان، ۱۳۸۸: ۶۹)

بیان مسأله، هدف، روش، نتیجه و کلیدواژه از شاخص‌های بررسی شده چکیده در پرسشنامه است. ارزیابی چکیده مقاله‌ها بیانگر آن است که بیشترین کاستی مقاله‌ها در بازه زمانی ۸۸ تا ۹۱ در روش پژوهش است؛ آنچنان که روش پژوهش در هیچ یک از چکیده‌های این محدوده زمانی ذکر نشده است؛ بی‌توجهی به مؤلفه بیان مسأله در سال ۹۲ و ۹۳ و اشاره نکردن به نتیجه پژوهش در سال ۹۴ آشکار است. در مقابل سال ۹۵ به بعد در ذکر نتیجه و روش پژوهش بهتر از بقیه سال‌ها عمل کرده‌اند؛ گرچه پراکندگی ساختاری روش پژوهش (تا سال ۹۸) همچنان دیده می‌شود. رعایت نشدن ترتیب منطقی کلیدواژه‌ها در سال ۸۸ و پس از آن سال ۹۴ نمود بیشتری یافته است.

نمودار (۱) بیانگر آن است که از بین شاخص‌های ارزیابی ساختاری چکیده، شاخص هدف بیشتر (۱۰۰٪)، بیان مسأله با ۹۴٪، نتیجه با ۸۰٪ و شاخص کلیدواژه با ۷۲٪ در رتبه‌های بعدی قرار دارند. شاخص روش پژوهش با آمار (۴۰٪) کمتر از سایر شاخص‌ها مورد توجه نویسندگان بوده است. این کاستی نسبت به روش پژوهش می‌تواند به دلایل مختلفی باشد؛ از جمله اینکه نویسندگان به سبب ماهیت توصیفی یا تفسیری بیشتر موضوع مقاله‌ها، ذکر روش پژوهش را به مثابه امری کلیشه‌ای و غیرضروری تلقی می‌کنند؛ آنچنان که بررسی مقاله‌های مجله نشان می‌دهد که بیشتر مقاله‌ها به سطح توصیفی و انتقال اطلاعات محدود شده‌اند و نگارندگان مقاله‌ها با ابزار کتابخانه‌ای و از طریق فیش‌برداری به جمع‌آوری مواد پژوهش پرداخته‌اند و تحلیل در مقاله‌ها برجسته نیست و چه بسا نویسندگان این مقاله‌ها نیازی به ذکر روش پژوهش نمی‌بینند. همچنین کمبود متون درسی دانشگاهی در زمینه روش تحقیق رشته ادبیات پاسخگوی بسیاری از نیازهای علمی پژوهشگران نیست. آنچنان که «مؤلفان کتاب‌های روش تحقیق در ادبیات، اغلب با اشاره به کتابخانه‌ای بودن پژوهش‌های ادبی، وارد بحث مرجع‌شناسی شده‌اند؛ به همین جهت نویسندگان نیز از روش تحقیق خود سخن به میان نمی‌آورند».
(رضی، ۱۳۸۶: ۱۳۰) شاید بتوان پراکندگی نبود روش پژوهش در مقاله‌های مجله «ادب عربی» حتی در سالهای اخیر را تأیید کننده این امر دانست. همچنین آمارها نشان می‌دهد که بیشتر مقاله‌های موضوع

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۴۵

محور، کمتر به ذکر روش پژوهش، پایبند بوده‌اند. آنگونه که تنها ۲۳٪ از مقاله‌های مجله که به دنبال پاسخگویی به مسأله خاصی هستند، به روش پژوهش اشاره کرده‌اند؛ بنابراین مسأله و روش تحقیق به هم وابسته‌اند؛ زیرا «مسأله به ما می‌گوید چه روشی را باید به کار گرفت» (فرامرز قراملکی، ۱۳۸۱: ۱۲۹)؛ بخشی دیگر از دلایل ضعف روش پژوهش به پیشینه تحقیق مربوط می‌شود؛ دقت در پیشینه مقاله‌های مجله بیانگر آن است که هیچ کدام از پیشینه‌ها به صورت تحلیلی نوشته نشده و به روش پژوهش نیز اشاره نشده است؛ بنابراین آگاهی نویسندگان نسبت به روش پژوهش مقاله‌ها و نوشتارهای قبلی بسیار اندک می‌باشد که این امر می‌تواند بر ذکر روش پژوهش در مقاله‌ها تأثیرگذار باشد؛ زیرا «تجربه‌های مکتوب پیشین روشن می‌کند که برای حل مسأله مشابه، چه روش‌ها و مجراهایی آزموده شده و کدام کامیاب‌تر بوده است» (حری، ۱۳۷۸: ۹)؛ بنابراین تحلیل و نقد پژوهش‌های قبلی باعث گسترش افق دید نویسنده می‌شود و پژوهشگر از خلال آن به تمایز پژوهش‌ها در زمینه روش تحقیق و مسأله محوری و تصمیم‌گیری جهت گزینش روش صحیح پژوهش دست می‌یابد.

نمودار ۱. چکیده

۲.۲ مقدمه

مقدمه ترسیم‌کننده چشم‌انداز پژوهش می‌باشد و هدف اصلی از چرایی و چگونگی انجام کار پژوهشی را بیان می‌کند؛ همچنین معلومات پیش‌نیاز را در اختیار خوانندگان قرار می‌دهد. «خوانندگان با مطالعه مقدمه، نظری اجمالی درباره محتوای متن به‌دست می‌آورند؛ پس متن باید با مقدمه‌ای خوب، دقیق، موجز و شیوا آغاز گردد تا خواننده به خواندن کل نوشته ترغیب شود». (میرزائی، ۱۳۹۰: ۸۹)

تبیین موضوع، هدف، پیشینه، سؤال و روش پژوهش از جمله شاخص‌های ارزیابی مقدمه مقاله‌ها در پرسشنامه معرفی شده است. کاستی اساسی مقاله‌ها در بازه زمانی ۸۸ تا ۹۱ در روش، پیشینه و سؤال‌های پژوهش نمایان شده است به گونه‌ای که روش پژوهش و پیشینه در هیچ یک از مقاله‌ها سال‌های ۸۸ و ۹۰ ارائه نشده است؛ دو مؤلفه پیش‌گفته نیز در ۷۳٪ مقاله‌های سال ۹۱ ذکر نشده است. ۸۸٪ مقاله‌های سال ۹۰ و ۸۲٪ مقاله‌های سال ۹۱ خالی از سؤال پژوهش هستند؛ سال ۸۸ و ۹۴ در مقوله پیش‌گفته در رتبه بعدی قرار می‌گیرند. در مقابل تمرکز نویسندگان مقاله‌ها از سال ۹۵ به بعد نسبت به سؤال‌های پژوهش بیشتر شده است. سال ۹۳ به روش پژوهش بیشتر از دیگر سال‌ها توجه شده است. از سال ۹۲ به بعد نیز برخی از مقاله‌ها به نگارش پیشینه توصیفی پرداخته‌اند.

یافته‌ها نشان می‌دهد از بین شاخص‌های ارزیابی مقدمه، شاخص هدف با آمار ۱۰۰٪ پربسامدترین بخش مقدمه است. پس از آن تبیین موضوع با آمار ۹۶٪ قرار می‌گیرد؛ البته از بین این آمار، نویسندگان در ۵٪ مقاله‌ها به موضوعی که زمینه‌ساز پژوهش شده، توجه نداشته‌اند؛ به عبارت دیگر به جای موضوع به تبیین ماده پژوهش پرداخته‌اند. این درحالی است که

دستور کلی در نوشتن مقدمه این است که آنچه نویسنده در پی اثبات یا توضیح آن است را در جمله‌ای که به آن جمله کلیدی می‌گویند بیاورد و به تناسب موضوع باید شامل مطالبی درباره تاریخ موضوع و اهمیت موضوع باشد. (چادگانی‌پور، ۱۳۷۳: ۴۶)

از بین دیگر شاخص‌ها، بیشترین کاستی مقاله‌ها به ترتیب در روش پژوهش با آمار ۴۳٪، سؤال پژوهش با ۵۲٪ و پیشینه با ۶۰٪ نمایان شده است. در تبیین این آمار می‌توان گفت کاستی مقاله‌ها در سؤال و روش پژوهش به سبب غفلت نویسندگان نسبت

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۴۷

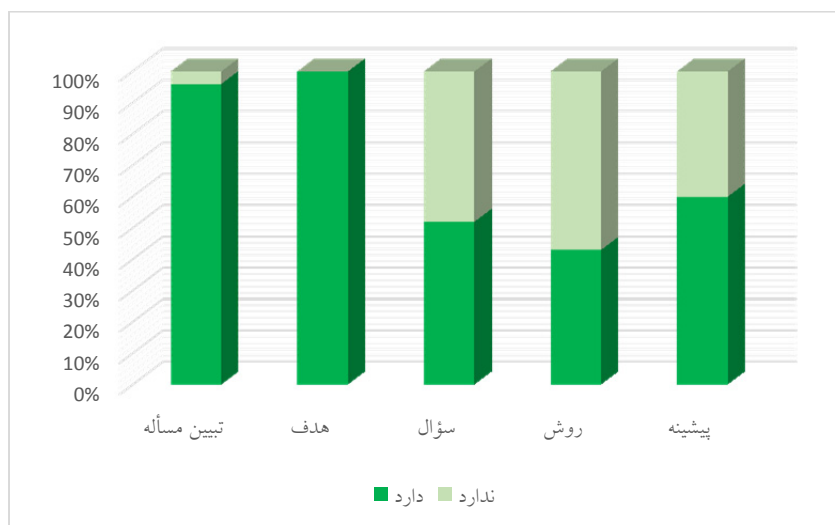
به شیوه‌ی صحیح نگارش پیشینه یا بسنده کردن به نگارش مروری و موضوعی پیشینه‌هاست. به بیان دیگر نویسندگان به تحلیل و نقد پیشینه پرداخته‌اند؛ در حالی که «آنچه مرور نوشتارها را منسجم و مفید می‌سازد، وجود ساختاری مناسب و رویکردی انتقادی و تحلیلی است» (فتاحی، ۱۳۷۷: ۷۸) چه بسا علت این امر از ساختار راهنمای نگارش مجله در مورد نوشتن پیشینه به صورت مختصر نشأت می‌گیرد. بر این اساس نگارش پیشینه تحلیلی - انتقادی اهمیت بسیاری دارد؛ زیرا «پیشینه فرآیندی تعاملی است که با مسأله، روش و حتی سایر قسمت‌های پژوهش در ارتباط است؛ بنابراین بایستی با ارزیابی انتقادی، استدلالی همراه باشد». (Lepine & Wilcox-king, 2010: 506) پژوهشگر با تحلیل و نقد پیشینه، مسأله یا خلاءهای پژوهشی را کشف و با توجه به آن سؤال طرح می‌کند؛ «با توجه به پژوهش‌های پیشین می‌توان سؤالات پژوهش را مطرح کرد» (بلیکی، ۱۳۸۴: ۹۲) همچنین با توجه به مسأله و سؤال پژوهش، روش تحقیق مشخص می‌شود؛ بدین ترتیب پیشینه پژوهش با مسأله، سؤال و روش پژوهش در ارتباط است؛ به عبارت دیگر با تحلیل و نقد پیشینه، مسأله پژوهش آشکار می‌شود و پژوهشگر با توجه به مسأله، پرسش‌های تحقیق را مطرح می‌سازد و سرانجام روش پژوهش مناسبی را برمی‌گزیند.

همانطور که بیان شد روش پژوهش در ۴۳٪ مقاله‌ها ذکر شده است که از این آمار، روش غالب ۲۸٪ آنها توصیفی - تحلیلی گزارش شده است. علت غلبه روش توصیفی - تحلیلی نسبت به دیگر روش‌ها به ماهیت پژوهش‌های ادبی برمی‌گردد که بیشتر بر توصیف یا تفسیر بنا شده‌اند؛ همچنین غفلت یا کم‌توجهی برخی نویسندگان نسبت به روش‌شناسی پژوهش یا فلسفه روش پژوهش در ادبیات سبب شده تا روش توصیفی - تحلیلی را به عنوان بنیان مسلم و بدیهی بپذیرند و «دچار نوعی حصرگرایی و تک بعدی‌نگری شوند؛ در صورتی که در یک موضوع با روش‌های دیگری نیز می‌توان کار کرد». (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۱: ۱۲۹ و ۱۳۰) بنابراین توجه به این نکته که «آینده‌پژوهی مقاله‌ها بیش از آن که مبحثی محتوایی باشد، ناظر بر مسائل روش‌شناختی است» (زالی، ۱۳۹۲: ۲۳) و نیز به دلیل مطلق‌گرا بودن روش توصیفی - تحلیلی و کاربرد آن در بیشتر پژوهش‌های علمی و همچنین تمایز روش پژوهش در حوزه‌های زبانی و ادبی، لزوم شناخت و بکارگیری روش‌شناسی تحقیق ضروری است. «روش تحقیق در زبان و ادبیات به دو حوزه زبانی و

۱۴۸ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

ادبی طبقه‌بندی می‌شود و با توجه به اینکه هر دو حوزه به چندین سطح قابل تجزیه است بنابراین هر مقوله روش خاص خود را می‌طلبد». (گرجی و رضی، بی تا: ۷۳) از طرفی کم‌رنگ بودن نقد و تحلیل پیشینه نیز می‌تواند به غلبه روش‌های سنتی و نبود نوآوری در روش پژوهش منجر شود؛ زیرا «نوآوری در پژوهش ارتباط مستقیمی با تحقیقات پیشینیان دارد؛ به همین سبب پژوهشگر باید قبل از هرچیز به بررسی پیشینه تحقیق بپردازد و ارزیابی کاملی از فعالیت مرتبط با مسأله تحقیق ارائه دهد». (رضی، ۱۳۹۳: ۶)

اینکه روش پژوهش غالب مقاله‌ها، توصیفی و تحلیلی است را نمی‌توان جزء کاستی‌های مقاله‌ها دانست، اما با توجه به گسترش نظریه‌ها، روش‌ها و رویکردهای جدید پژوهشی، نیاز پژوهشگران به دانش و اطلاعات روزآمد و این نکته که «روش پژوهش بسته به نوع و چگونگی موضوع تحقیق، دارای انواع متعدد می‌باشد» (یوسفی، ۱۳۸۹: ۴۲) لزوم توجه به روش‌های جدید پژوهش امری انکارناپذیر است.

نمودار ۲. مقدمه

۳. نتیجه‌گیری

نظر به اینکه ساختار جامع و یکسانی جهت نگارش مقاله‌ها علمی - پژوهشی رشته زبان و ادبیات عربی وجود ندارد؛ بدین ترتیب پژوهش حاضر به منظور ارزیابی ساختار مقاله‌های مجله «ادب عربی» در دو مؤلفه‌ی چکیده و مقدمه انجام شد. بنابراین پس از تهیه و تأیید روایی پرسشنامه و تکمیل آن به تحلیل مقاله‌های مجله پرداخته شد و مشخص شد که بین هدف در قسمت چکیده و مقدمه، رابطه معناداری وجود دارد؛ آنچنان که آمار ۱۰۰٪ را به خود اختصاص داده است و تمام مقاله‌ها به هدف پژوهش پرداخته‌اند. پس از آن تبیین مسأله در چکیده با آمار ۹۴٪ و مقدمه ۹۶٪ مورد توجه نویسندگان بوده است. این امر حکایت از آن دارد که نویسندگان مقاله‌های مجله نسبت به ابعاد و جنبه‌های موضوع پژوهش احاطه علمی کافی داشته‌اند. گرچه کلیدواژه در تمام مقاله‌ها ذکر شده، اما ترتیب منطقی بین واژه‌های آنها رعایت نشده بود؛ همچنین برخی از کلمات آنها به خوبی گویای محتوای مقاله نبودند. علت این امر ناشی از غفلت بیشتر نویسندگان نسبت به ساختار نظام‌مند کلیدواژه‌هاست و اینکه واژه‌های کلیدی را اغلب با توجه به عنوان مقاله و بدون توجه محتوای اصلی انتخاب می‌کنند. یافته این بخش از پژوهش با پژوهش نامداری (۱۳۹۷) و پژوهش کیانی و جعفری (۱۳۹۸) در مورد بی‌توجهی نویسندگان نسبت به ترتیب منطقی واژه‌های کلیدی همپوشانی دارد. بیشترین کاستی‌های مقاله‌ها به ترتیب در روش پژوهش قسمت چکیده و مقدمه، سؤال پژوهش و پیشینه نمود یافته است. یافته‌های این بخش از تحقیق تأیید کننده پژوهش‌های طاهری نیا و بخشی (۱۳۸۸)؛ کیانی و نظری (۱۳۹۵) و کیانی و جعفری (۱۳۹۸) می‌باشد و در مورد روش و پیشینه با پژوهش کیانی و رئیسی (۱۳۹۸) همسو است.

بررسی وضعیت مقاله‌های مجله ادب عربی حکایت از آن دارد که پژوهشگران جهت‌گزینش و تبیین روش پژوهش خویش از اسلوب و استاندارد خاصی پیروی نمی‌کنند. حال آن‌که روش پژوهش سبب سازماندهی محتوای پژوهش می‌شود، تحلیل یافته‌ها و کیفیت نتایج نیز متأثر از نوع روشی است که پژوهشگر به کار می‌برد. همچنین روش تحقیق بستگی به روش‌شناسی کمی و کیفی و فن استفاده شده دارد؛ به عبارت دیگر روش‌شناسی تحقیق با توجه به تحقیق کمی و کیفی و یا ترکیبی متفاوت است؛ به عنوان نمونه پژوهش‌های کمی یا ترکیبی نیازمند جامعه آماری، نوع و شیوه نمونه‌گیری، پایایی و روایی

ابزار پژوهش و ... می‌باشد. گفتنی است که انتخاب نوع روش پژوهش علاوه بر میزان آشنایی نویسنده نسبت به روش‌شناسی پژوهش، به ماهیت موضوع و مسأله تحقیق نیز بستگی دارد و مسأله پژوهش از مرور نوشتارها به دست می‌آید؛ بنابراین علت اساسی بی‌توجهی نویسندگان به روش پژوهش ریشه در نگارش غیراصولی پیشینه دارد. بررسی‌ها نشان داد اگر چه ۶۰٪ مقاله‌ها دارای پیشینه می‌باشند؛ اما از بین این آمار، ۱۰٪ مقاله‌ها دارای پیشینه بسیار مختصر می‌باشند و به یک کتاب یا مقاله محدود شده است؛ ۱۰٪ دیگر نیز در مورد موضوع مقاله تدوین نشده‌اند، بلکه به ذکر فهرستی کوتاه در مورد ماده پژوهش پرداخته‌اند. با در نظر گرفتن این آمار فقط ۴۰٪ مقاله‌ها پیشینه فهرستی و بدون توجه به تقویم زمانی و موضوعی ارائه داده‌اند؛ بدین ترتیب پیشینه مقاله‌ها به صورت ساختارمند نوشته نشده‌اند؛ آن گونه که بیش از ۹۸٪ مقاله‌ها در مرور نوشتارها ساختار واحدی را دنبال نکرده‌اند.

مرور نوشتارها و مطالعه مقاله‌هایی که در حوزه زبان و ادبیات عربی به ارزیابی ساختاری مقاله‌ها همت گماشته‌اند نشان می‌دهد که اشکال اساسی مربوط به نبود ساختار جامع و الگوی یکسان جهت نگارش مقاله‌ها علمی - پژوهشی زبان و ادبیات عربی است؛ به همین دلیل نویسندگان در نگارش مقاله‌ها به راهنمای نگارش مقاله بسنده می‌کنند. این در حالی است که ضعف ساختاری پیشینه مقاله‌های مجله «ادب عربی» با ساختار راهنمای نگارش این مجله ارتباط معناداری دارد؛ چرا که سردبیر مجله در قسمت راهنما، دستورالعمل‌های جزئی نگارش را بیان می‌کند. آنچنان که در راهنمای نگارش مجله «ادب عربی» به نگارش پیشینه به صورت مختصر اشاره شده است. در صورتی که تحلیل و نقد پیشینه از اهمیت بسیاری برخوردار است. نگارش پیشینه اصولی و ساختارمند و تحلیل و نقد آنها منجر به کشف خلأ پژوهش یا همان مسأله تحقیق می‌شود. پرسش‌های پژوهش نیز از مسأله تحقیق سرچشمه می‌گیرد و پژوهشگر با استفاده از مسأله و سؤال‌های پژوهشی، روش پژوهش خاصی را انتخاب می‌کند؛ توجه به نقش زیربنایی نگارش پیشینه ساختارمند در پیدایش مسأله، سؤال و روش پژوهش و همچنین اثر بخشی آن بر نتایج پژوهش، ضرورت تهیه ساختار مناسب جهت تدوین مقاله‌های علمی - پژوهشی را ایجاب می‌کند.

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۵۱

بر اساس نکاتی که در اهمیت نگارش پیشینه و روش پژوهش بیان شد و نیز با توجه به این که پیشینه و روش پژوهش همانند دیگر مؤلفه‌های ساختاری مقاله (چکیده، مقدمه و...) از عناصر و سرشناسه‌های فرعی تشکیل شده‌اند که پرداختن و اهمیت دادن به آنها و نگارش روشمند این دو مؤلفه در ساختار مقاله‌های علمی- پژوهشی ضروری است؛ بنابراین الگوی مفهومی اینگونه مقاله‌ها در رشته زبان و ادبیات عربی پیشنهاد می‌شود؛ گفتنی است در این الگو، علاوه بر مواردی که ذکر شد، از آنجا که تبیین این دو مقوله (پیشینه و روش) به دلیل محدودیت فضای مقدمه، به صورت گذرا و مختصر صورت می‌گیرد، بر لزوم تفکیک این دو عنصر ساختاری مهم و کلیدی تأکید می‌شود.

۱.۳ پیشنهادها

- جهت برطرف کردن کاستی‌هایی که در مقاله حاضر به آنها اشاره شد، پیشنهاد می‌شود در بخش راهنمای نویسندگان مجله، توجه به نگارش پیشینه‌ها براساس تقویم زمانی یا موضوعی و نیز تحلیل و نقد آنها برجسته تر شود.
- با توجه به گسترش نظریه‌ها، روش‌ها و رویکردهای جدید پژوهشی، نیاز پژوهشگران به دانش و اطلاعات روزآمد پیشنهاد می‌شود به روش‌های جدید پژوهش توجه شود.
- با توجه به افزایش کمی مقاله‌های علمی- پژوهشی و کم‌توجهی به ارزیابی ساختاری یا محتوایی آنها، پیشنهاد می‌شود جهت روزآمد کردن دانش تخصصی و انتقال هدفمند آنها، سنجش ادواری مقاله‌های مجله در دستور کار قرار گیرد.
- از آنجا که ارائه ساختار استاندارد سبب رشد کیفی مقاله‌ها، افزایش دقت داوران در ارزیابی مقاله و صرفه‌جویی در وقت نویسندگان می‌شود؛ همچنین با توجه به اینکه رسالت مجله‌های علمی- پژوهشی علاوه بر نشر نتایج پژوهش، ارائه الگوهای صحیح جهت استفاده سایر پژوهشگران می‌باشد؛ بنابراین پیشنهاد می‌شود مجله ساختار مشخصی برای مقاله‌ها داشته باشد و در صفحه راهنمای نویسندگان، این ساختار تبیین شود. الگوی پیشنهادی این مقاله می‌تواند پس از نقد و تحلیل به عنوان الگوی ساختاری مقاله‌ها مورد استفاده قرار گیرد.

الگوی مفهومی ساختار چکیده و مقدمه

ردیف	نوع منبع	ویژگی‌های قابل ارزیابی	شرح	نوع
۱	جلد پور و عصاره (۱۳۹۶)؛ فتوحی (۱۳۸۵)؛ حیاتی و علیجانی (۱۳۸۶)	۱	مسئله پژوهش به درستی بیان شود.	چکیده مقاله ابزاری جهت دستیابی به نتایج پژوهش‌ها و آگاهی‌رسانی از موضوعات علمی و تخصصی روزآمد به پژوهشگران می‌باشد. چکیده باید درست، دقیق، مستقل از متن، موجز، غیر قضاوتی، روان و منسجم باشد. همچنین باید اهداف اصلی، ابعاد پژوهش، روش‌های به کار رفته و نتایج نهایی را بیان کند.
		۲	هدف پژوهش به روشنی ارائه شود.	
		۳	روش پژوهش به اختصار ذکر شود.	
		۴	یافته‌ها و نتایج به صورت خلاصه بیان شود.	
۵	سرمد و همکاران (۱۳۷۹)؛ منصوریان (۱۳۸۸)	۱	شامل ۳ تا ۷ کلمه باشد.	کلیدواژه در مقاله نقش نمایه را دارد و نمای کلی مقاله را در ذهن تداعی می‌کند. میانگین واژه‌های کلیدی یک مقاله، پنج تا هفت کلمه است. کلیدواژه بایستی ترکیبی از واژگان اعم و اخص که بیشترین و نزدیک‌ترین رابطه معنایی را با محتوای مقاله دارد، انتخاب شود.
		۲	واژه‌های اصلی و کانونی که با عناوین فرعی و یا محتوای مقاله نیز در ارتباط باشد نه اینکه صرفاً برگرفته از عنوان باشد.	
		۳	ترتیب منطقی واژه‌های کلیدی	
۲	موسی پور و علوی (۱۳۸۵)؛ آخوندزاده و همکاران (۱۳۸۶)؛ نکونیان (۱۳۹۰)؛ میرزائی (۱۳۹۰)	۱	بیان مسئله و تبیین موضوع پژوهش	مقدمه در این بخش باید مسئله و موضوعی که زمینه‌ساز پژوهش شده است، همراه با حدود، ابعاد و جوانب آن به روشنی و به اختصار تبیین شود. همچنین ساختار مقدمه شامل بیان منطقی منجر به انجام پژوهش، مرور متون علمی در ارتباط با پژوهش و بیان هدف مطالعه می‌باشد.
		۲	ذکر سؤال‌های پژوهش (سوالهایی که پاسخ منطقی داشته باشد)	
		۳	هدف و ضرورت پژوهش بیان شود.	

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۵۳

<p>سرمد و همکاران (۱۳۷۹)؛ اسدی و همکاران (۱۳۹۳)؛ فغانی و برین (۱۳۷۷)</p>	<p>۱ پیوند موضوع مقاله با سابقه پژوهشی آن به روشنی بیان شود و ساختار آن بر اساس نظم خاصی «تقویم زمانی یا موضوعی» ذکر شود.</p>	<p>پیشینه می‌تواند چارچوبی برای اجرای تحقیق فراهم آورد. در نگارش پیشینه تنها ارائه فهرستی از منابع مرتبط کافی نیست، بلکه باید به شیوه ای باشد که خواننده در جریان یافته‌های سایر پژوهش‌ها قرار گیرد. استنتاج کلی پژوهشگر در مرور پیشینه‌ها نیز ضروری است. آنچه مرور نوشتارها را منسجم و مفید می‌سازد وجود ساختاری مناسب و رویکردی انتقادی، تحلیلی است. همچنین پژوهشگر بایستی نوشتارهای پیشین را با پژوهش در دست انجام خود مقایسه کرده و وجوه تشابه و تمایز را مشخص سازد.</p>	<p>۳</p>	<p>پیشینه</p>
	<p>۲ نتایج پژوهش‌های پیشین بیان شود.</p>			
	<p>۳ پژوهش‌های قبلی نقد و تحلیل گردد.</p>			
	<p>۴ تفاوت پژوهش حاضر با پژوهش‌های پیشین ارائه شود.</p>			
<p>منصوریان (۱۳۸۱)؛ یوسفی (۱۳۸۹)؛ گرچی و رضی (بی تا)؛ داوسون (۱۳۹۰) حافظ‌نیا (۱۳۹۱)</p>	<p>۱ روش و رویکرد پژوهش، تناسب آن با هدف و مسأله پژوهش و دلایل انتخاب روش بیان شود.</p>	<p>اجرای هر طرح پژوهشی مستلزم به کارگیری یک روش‌شناسی مناسب است که پژوهشگر را به اجرای طرح و هدف مورد نظر و پاسخگویی به پرسش‌های پژوهش قادر می‌سازد. روش و شیوه پژوهش بسته به نوع چگونگی موضوع با هم فرق می‌کند. روش مطلق گرا اما رویکرد و شیوه مختص یک حوزه خاص است. ابزار پژوهش و نیز روش تحلیل داده‌ها متناسب با نوع تحقیق و روش پژوهش برگزیده می‌شود.</p>	<p>۴</p>	<p>روش‌شناسی</p>
	<p>۲ روش یا ابزار جمع‌آوری مواد پژوهش (کتابخانه‌ای یا میدانی ذکر گردد).</p>			
	<p>۳ روش تحلیل داده‌ها ارائه شود.</p>			

کتاب‌نامه

اسدی، مریم؛ علی قادری سهی؛ اسدی، اکرم (۱۳۹۳)، «راهنمای نگارش مقاله علمی از چکیده تا نتیجه»، تهران: نشر کتابدار.

۱۵۴ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

- بابازاده اقدم، عسگر؛ خانی کلقای، حسین (۱۳۹۲)، نقدی بر شیوه مقدمه نویسی مقالات رشته ادبیات فارسی (نمونه موردی مجله ادبیات فارسی دانشگاه آزاد خوی)، پژوهشنامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۱۳، شماره ۲، صص ۲۸-۱۵.
- بلیکی، نورمن (۱۳۸۴)، طراحی پژوهش‌های اجتماعی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.
- تولایی، روح الله (۱۳۹۳)، «جزوه روش تحقیق پیشرفته با تأکید بر فناوری و اطلاعات»، تهران: دانشگاه شهید بهشتی.
- جلیل پور، پیمان؛ عصاره، فریده (۱۳۹۶)، «معیارهای ارزیابی چکیده مقاله‌ها و پایان‌نامه‌های فارسی»، نشریه علمی- تخصصی ادکا، شماره ۴، صص ۹۳-۸۰.
- چادگانی پور، مصطفی (۱۳۷۳)، «نگارش علمی (فنون تهیه مقالات علمی و پایان‌نامه‌های تحصیلی)»، اصفهان، دانشگاه علوم پزشکی.
- حافظنیا، محمدرضا (۱۳۹۱)، «مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی»، چاپ ۱۸، تهران: سمت.
- حری، عباس (۱۳۷۸)، «آیین نگارش علمی»، تهران، هیأت امنای کتابخانه‌های کشور.
- حیاتی، زهیر؛ علیجانی، رحیم (۱۳۸۶)، نگارش مقاله: گزارش و سایر انتشارات علمی از انتخاب موضوع تا چاپ‌سپاری، شیراز: نشر چاپار.
- داوسون، کاترین (۱۳۹۰)، «روش‌های کاربردی تحقیق»، ترجمه مجیدرضا دلاوری، تهران: هرمس.
- راز، عبدالله؛ رضی، احمد (۱۳۹۳)، «بررسی و نقد مقالات علمی-پژوهشی مرتبط با ادبیات در دهه ۱۳۸۰ شمسی»، فصلنامه پژوهش زبان و ادبیات فارسی، شماره ۳۲، صص ۲۲۲-۱۸۵.
- رضی، احمد (۱۳۸۶)، «روش تحقیقات ادبی در ایران»، گوهر گویا، شماره ۱، صص ۱۴۲-۱۳۰.
- رضی، احمد (۱۳۹۳)، روش‌ها و مهارت‌های تحقیق در ادبیات و مرجع‌شناسی، چاپ اول، تهران، انتشارات فاطمی.
- زالی، نادر (۱۳۹۲)، «روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت»، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- سرمد، زهره؛ بازرگان، عباس؛ حجازی، زهره (۱۳۷۹)، «روش‌های تحقیق در علوم رفتاری»، چاپ سوم، تهران: نشر آگاه.
- طاهری‌نیا، علی باقر و مریم بخشی (۱۳۸۸)، «سنجش تولیدات علمی گروه زبان و ادبیات عربی در ایران»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۳، صص ۱۲۸-۱۰۳.
- عسکری، صادق (۱۳۸۹)، «نقدی بر انتخاب موضوع و عنوان مقاله در مجلات علمی پژوهشی زبان و ادبیات عربی، مجله زبان و ادبیات عربی، شماره ۲، صص ۱۱۸-۹۷.
- عسکری، صادق (۱۳۹۰)، «نقدی بر مباحث فرعی و عنوان‌های داخلی مقالات علمی پژوهشی زبان و ادبیات عربی، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی، شماره ۱۸، صص ۱۲۹-۹۵.

ارزیابی ساختاری مقاله‌های مجله «ادب ... (حسین کیانی و شهلا جعفری) ۱۵۵

عسکری، صادق (۱۳۹۲)، «انتخاب موضوع و تنظیم مباحث داخلی در پژوهش‌های تطبیقی»، کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، سال ۳، شماره ۹، صص ۱۶۱-۱۳۷.

فتاحی، رحمت‌الله؛ پریخ، مهری (۱۳۷۷)، رهنمودهایی برای نگارش مرور نوشتارها و پیشینه پژوهش در حوزه‌های علوم انسانی و اجتماعی، فصلنامه علمی- پژوهشی علوم انسانی دانشگاه الزهراء، سال ۸، شماره ۲۸، صص ۸۲-۶۲.

فتاحی، رحمت‌الله (۱۳۹۸). «داوری مقاله‌های علمی - پژوهشی: رویکردها، معیارها و چالش‌ها». برگرفته شده از پایگاه اطلاعاتی زیر در تاریخ ۱۳۹۸/۴/۲۷: <http://libmsp.sbmu.ac.ir/uploads/2-1398/4/27-drfattahidavari.pdf>

فتوحی، محمود (۱۳۸۵)؛ «آیین نگارش مقاله‌های علمی-پژوهشی»، تهران: سخن. فرامرز قراملکی، احد (۱۳۸۱)، ضرورت پژوهش در مطالعات دینی، علوم قرآن و حدیث، حدیث و اندیشه، شماره ۳ و ۴، صص ۱۴۴-۱۱۷.

کیانی، حسین؛ نظری، یوسف (۱۳۹۵)، «بررسی تحلیلی انتقادی مقاله‌های سبک‌شناسی (الأسلوبیة)، مطالعه موردی مقاله‌های علمی پژوهشی سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳»، پژوهشنامه نقد ادب عربی، شماره ۱۲، صص ۲۰۱-۱۷۷.

کیانی، حسین؛ جعفری، شهلا (۱۳۹۸)، ارزیابی مؤلفه‌های ساختاری مقاله‌های مجله «نقد ادب عربی»، پژوهشنامه نقد ادب عربی، شماره ۱۷، صص ۲۷۰-۲۳۳.

کیانی، حسین؛ رئیسی، لیلا (۱۳۹۸)، ارزیابی ساختاری مجله «پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی»، دو فصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی، سال ۹، شماره ۲۱، صص ۲۵۸-۲۲۹.

گرچی، مصطفی؛ رضی، احمد (بی تا)، «روش تحقیق در زبان و ادبیات فارسی»، گیلان: انتشارات دانشگاه پیام نور.

مجله ادب عربی مجله سابق دانشکده ادبیات و علوم انسانی (۱۳۸۸-۱۳۹۸)، دوره ۱-۱۱، تهران: دانشگاه تهران.

منصوریان، یزدان. (۱۳۸۸). «صد ویژگی یک مقاله علمی پژوهشی خوب». کتاب ماه اطلاعات ارتباطات و دانش‌شناسی. صص ۶۶-۷۷.

موسی پور، نعمت‌الله؛ علوی حمیدرضا (۱۳۸۵)، «نگارش علمی، راهنمای تدوین و نگارش مقاله، پایان نامه، رساله و گزارش پژوهش»، کرمان: دانشگاه شهید باهنر.

میرزایی، فرامرز و همکاران (۱۳۸۷)، «تحلیلی گزارش‌گونه از مقاله‌های چاپ شده در مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی»، مجله انجمن ایرانی زبان و ادبیات عربی. شماره ۱۰، صص ۱۸۰-۱۶۵.

۱۵۶ پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، سال ۲۲، شماره ۸، آبان ۱۴۰۱

میرزائی، خلیل (۱۳۹۰)، «شیوه علمی مقاله نویسی»، تهران: جامعه شناسان.
نامداری، ابراهیم (۱۳۹۷)، «ارزیابی و نقد مقالات حوزه ادبیات عصر میانه»، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ۱۸، شماره ۴، ۲۶۵-۲۸۱.

نقشه جامع علمی کشور (۱۳۸۹)، تهران: شورای عالی انقلاب فرهنگی.
نوروزی، یعقوب (۱۳۸۸)، «مقدمه‌ای بر نمایه سازی و چکیده‌نویسی، کلیات کتاب ماه، کتاب برگزیده دهمین دوره جایزه کتاب فصل اطلاعات، ارتباطات و دانش‌شناسی، صص ۲۸-۳۱»
نکوئیان، علی اکبر (۱۳۹۰)، «چگونه یک مقاله علمی بنویسیم؟»، مجله جراحی استخوان و مفاصل ایران، دوره ۹، ش ۲، صص ۸۹-۹۳.
یوسفی، حسین علی (۱۳۸۹)، «پژوهش و نگارش روش تحقیق و مرجع‌شناسی در ادبیات فارسی، چاپ دوم، تهران: چاپار».

Aguirre & Bolton, K . w(2014) Qualitative interpretive meta-synthesis in social work research: uncharted territory. Journal of social Work 14(3), P.P (279- 294).

Bloch, C. Sorensen. M.p Graversen E.K Schneider, j.w , Schimidth, E.K, Aagaard, K & Mejlagaard N(2014) Developing a methodology to assess the impact of research grant funding: A Mixed methods approach, Evaluation and Program Planning, 43, P.P(105-117).

Fitzpatrick A.R (1983) The meaning of content validity. Applied psychological Measurement 7.P.P(3-13).

Gastel, B., & Day, R. A. (2016). How to Write and Publish a Scientific Paper. Cambridge: Cambridge University Press.

Kimchi, J., Polivka, B., & Stevenson, J. S.(1991) "Triangulation: Operationaldefinitions" .Nursing Research, vol.40, No.(6), pp.364-366.

LePine, J. A. & A. Wilcox-King (2010). "Editors' Comments: Developing Novel Theoretical Insight from Reviews of Existing Theory and Research". Academy of Management Review. 35(4). pp. (506-509).

Smith, M. (2003). Research methods in accounting. London: SAGE publication.

Ridenour, C.S & Newman.I (2008)Mixed methods research: Exploring the interactive continuum, SIU press.